

מבשר הפסח, ואף על פי כן הותר עד הבוקר, פטור מן המלקות, משום שנאמר בקרבן הפסח (שמות יב ט) 'לא תותרו ממנו עד בקר וגו' והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו, בא הכתוב ליתן עשה – לשרוף את הנותר, אחר לא תעשה – של לא תותרו, לומר לך, שאם עבר והותר אין לוקין עליו, דברי רבי יהודה. רבי יעקב אומר, לא מן השם הוא זה – אין זה הטעם שהמתיר מן הפסח פטור, אלא משום דהוה נותר, לאו שאין בו מעשה, שהרי לא עשה אותו אדם מעשה בהותרו מן הפסח אלא שנמנע מאכילתו, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ומדברי רבי יהודה בברייתא משמע שסובר שהתראת ספק שמה התראה, שאם הוא טובר שהתראת ספק אינה התראה לא היה לו לרבי יהודה לומר שהמתיר מן הפסח פטור משום שהוא עשה אחר לא תעשה, אלא מטעם שהוא התראת ספק, שהרי כשהתרו בו במשך הלילה אל תותר עדיין יכול לומר יש לי שהות לאכול את הפסח עד הבוקר, ואין המתרה יודע אם יאכל עד הבוקר את הפסח או יותר ממנו. אלא מכאן שלדעת רבי יהודה התראת ספק שמה התראה.

הגמרא מביאה ראייה נוספת לפשוט את הספק בדברי רבי יהודה: תא שמע, אבל שני גידין – שני גיד הנשה משתי ירכות ימניות משתי בהמות, סופג שמונים, רבי יהודה אומר, אינו סופג אלא ארבעים. מדייקת הגמרא: מדקאמר משתי ירכות משתי בהמות ולא משתי ירכות של בהמה אחת, משמע דפשיטא דתרווייהו לאיפסודא – שרק בירך של ימין חייב, ולרבי יהודה איצטרף – והידוש הברייתא הוא שאפילו לדעת רבי יהודה הסובר שעובר על ירך של ימין, מכל מקום אם אכל שתי ירכות ימניות משל שתי בהמות לוקה רק פעם אחת ארבעים, שמע מינה שרבי יהודה מיישט פשיטא ליה שלוקה על של ימין, שאם היה מטופק בדבר, אפילו פעם אחת ארבעים לא היה לוקה, שהרי הוא ספק, שמה לא עבר איסור כלל במה שאכל שתי ירכות של ימין, שמע מינה.

מקשה הגמרא: ואי פשיטא ליה לרבי יהודה שירך של ימין אסרה תורה, אמאי סופג ארבעים ותו לא, לילקי שמונים – ארבעים מלקות עבור כל ירך שאכל.

מתרצת הגמרא: הכא במאי עסקינן בגון, דלית בו – בגיד הנשה של כל אחד מהם כזית, דתניא, אכלו ואין בו כזית חייב מלקות, משום דבריה הוא, רבי יהודה אומר, אינו חייב אלא עד שיהא בו כזית, משום הגיד הנשה לא נחשב בריה בפני עצמה אלא כחתיכה מן הבהמה, וזה הטעם בברייתא שלדעת רבי יהודה אינו לוקה אלא ארבעים.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי יהודה שלא אסרה תורה אלא גיד הנשה של ירך ימין. שואלת הגמרא: ויטעמא מאי – ומה טעמו של רבי יהודה שאינו אסור מן התורה אלא ירך של ימין.

משיבה הגמרא: אמר רבא, דאמר קרא (בראשית לב ג) 'אשר על כף הירך' ויש לדרוש מכך שנכתב 'הירך' בהאי הידיעה, משמע המיומנת שפירף – הירך החשובה שבירכות, היא ירך ימין. ורבנן חולקים על רבי יהודה משום שסוברים שמתיבת 'הירך' יש לדרוש, שאינו חייב אלא על ההוא – אותו הגיד דפשיטא איסוריה בכזיתיה ירך – שמתפשט הוא וקוננותו ושרשיו בכל הירך, לאפוקי (להוציא) את הגיד החיצון שאינו פושט בכל הירך דלא חייב עליו. טעם אחר: ורבי יהושע בן לוי אומר, דאמר קרא (בראשית לב ג) 'ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו', וכלומר, שהוא לשון חיבוק ועניבה, שהיה אותו מעשה באדם שחובק את חבירו מלפניו, וידו הימנית מנעת לרבה ירך ימינו של חבירו מאחוריו, ומכאן שהמלאך פגע בירכו הימנית של יעקב, ומשום כך לא אסרה תורה אלא בירך של ימין וכאותו מעשה שהיה.

טעם אחר: רבי שמואל בר נחמני אומר, בעובד כוכבים נדמה לו המלאך ליעקב, וכדאמר מר, וישאל שנשאל לו עובד כוכבים כדרך, מופלו הישראל לימינו, כדי שאם יקום עליו העובד כוכבים להורגו תהיה יד ימינו קרובה אליו להלחם בו, וכן טפל יעקב את המלאך לימינו, ופגע בו המלאך בירך הסמוכה לו היא ירך ימין.

רב אשי אמר, מן המשנה בפסחים אין לך להביא ראייה שרבי יהודה מסופק איזה ירך אסרה תורה, משום שלא נצרכא המשנה שם לומר ששורף את גיד הנשה עצמו, אלא לשמנו – שאת שומן הגיד צריך לשרוף, דתניא, שמנו של גיד מותר, וישאל קדושים העושים סיג לתורה להרחיק את האדם מן העבירה נהנו בו איפוד כדי שלא יכשלו באכילת הגיד עצמו, ומשום כך האוכל את הפסח משייר את שומנו של הגיד האסור, וכיון שמן התורה מותר לאוכלו יש לו דין נותר וצריך לשרפו.

תירין אחר: רבינא אמר, לא נצרכא המשנה בפסחים, אלא לכדרב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, שני גידין הן בירך, הגיד הנמצא בצד הפנימי של הירך, ו-צד הירך הרואה את ירך חבירתה, סמוך לעצם הקולית אסור מן התורה ותיבין עליו מלקות, אבל הגיד הנמצא בצד החיצון של הירך ו-צד הירך הרואה את האוירן סמוך לפשר – מובלע בבשר, אסור מדברי חכמים ואין תיבין עליו מלקות, והמשנה בפסחים משמיעה שאת הגיד החיצון האסור לאכילה מדברי חכמים, צריך לשרפו משום נותר, שהרי מן התורה מותר לאוכלו.

הגמרא מביאה ראייה נוספת לפשוט את הספק בדברי רבי יהודה: תא שמע, אבל מזה כזית ומזה כזית – אבל מהגיד של ירך ימין כזית ומגיד של ירך שמאל כזית, והתרו בו על כל אכילה ואכילה, סופג שמונים – לוקה ארבעים על כל אכילת כזית גיד איסור, רבי יהודה אומר, אינו סופג אלא ארבעים. ומוכיחה הגמרא: אי אמרת בשלמא מיישט פשיטא ליה לרבי יהודה שאינו אסור באכילה אלא גיד של ירך ימין, שפיר – יפה אמר רבי יהודה בברייתא שאינו סופג אלא ארבעים, משום שלא עבר איסור אלא על אכילת גיד של ימין, אלא אי אמרת ספוקי מספקא ליה לרבי יהודה איזה גיד אסרה תורה ורק דעתו נוטה לומר שאינו אסור אלא של ימין, הויה לה התראה זו שהתרו באוכל הגיד התראת ספק, שהרי אינו ודאי לנו איזה גיד אסור מן התורה, והרי שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר, התראת ספק לא שמה התראה – אם התרו שני אנשים באדם העושה מעשה אסור שמה עשה מעשה זה יענש ואין יודע בשעת ההתראה אם אכן מעשהו אסור, אין התראתם התראה ואינו נענש בבית דין, ואם כן מדוע לדעת רבי יהודה לוקה ארבעים, לא היה לו ללקות כלל שהרי זו התראת ספק.

הגמרא מביאה ראייה מברייתא שלדעת רבי יהודה התראת ספק אינה התראה: דתניא – שהרי שנינו בברייתא, מי שגירש את אשתו ולא התמינה אחר גירושיה, ונשאת לאדם אחר וילדה אחר שבעה חדשים, ואותו הולד ספק אם הוא בנו של הבעל הראשון וילדתו אמו אחר תשעה חדשי עיבור, או שהוא בנו של הבעל השני וילדתו אמו אחר שבעה חודשי עיבור, וכשגדל אותו הולד הבה את זה וזה והקה את זה – הבה את בעלה הראשון של אמו ואחר כך הבה את בעלה השני, או קלל את זה וזה וקלל את זה, או הבה את שניהם כבת אחת, או שקלל את שניהם כבת אחת, והתרו בו העדים, תיב מיתה. רבי יהודה חולק ואומר, אם הבה את שניהם כבת אחת – בתוך כדי דיבור של התראה אחת הבה את שניהם, כגון שהכה ביד אחת את האחד ובידו השניה הבה את האחר, או שחבטן במקל בהכאה אחת, תיב, אבל כזה אחר זה – התרו בו העדים והכה את האחד ואחר כך התרו בו העדים שנית והכה את האחר, פטור, משום שכל התראה שהתרו בו התראת ספק היא, שבכל אחד יש להסתפק אם הוא אביו. ומברייתא זו שמעינן שלדעת רבי יהודה, התראת ספק אינה התראה.

דוחה הגמרא: תאי תנא שאמר אבל מזה כזית ומזה כזית לוקה ארבעים, כבר לה בארף תנא דרבי יהודה – סובר בדעת התנא החולק, השונה בדברי רבי יהודה, דאמר רבי יהודה התראת ספק שמה התראה, ומשום כך לוקה ארבעים שהרי ודאי אכל גיד אחד האסור באכילה מהתורה.

הגמרא מביאה ראייה מברייתא שלדעת רבי יהודה התראת ספק שמה התראה: דתניא, מי שהתרו בו העדים בליל הפסח שלא יותר

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' א

1 טעם אחר: רב שמואל בר אבהו ישב קמיה ו-לפניו הרב ספא,
 2 ומשמיה דרבא בר עולא אמר, בתלמיד חכם נדמה לו המלאך
 3 ליעקב, דאמר מר, תמילך לימין רבו הרי זה בור - אין בו חכמת
 4 דרך ארץ, מפני שאינו מכבד את רבו, ומשום שהיה נראה המלאך
 5 ליעקב בתלמיד חכם חלק לו כבוד כרבו והלך יעקב לשמאל המלאך,
 6 והמלאך פגע ביעקב בירך הסמוכה לו.
 7 ורבנן שחלקו על רבי יהודה לא סברו ככל פירושים אלו, אלא סברו
 8 מאחוריה אתא ונשייה בתרנייהו - המלאך בא מאחורי יעקב והכהו
 9 בשתי ירכותיו וקפצו ועלו ממקומם, ולכך נאסרו שתי הירכות.
 10 שואלת הגמרא: ורבנן, האי בהאבוקו עמו מאי דרשי ביה - מה
 11 הם דורשים ממנו, שאם אינו כדי להשמיענו שהמלאך נגע בו ו-בירך
 12 ימין כדרך הנאבקים, לשם מה נכתב. משיבה הגמרא: לרבנן מבעי
 13 ליה, לבאידך דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי,
 14 'בהאבוקו עמו' מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כפא הכבוד,
 15 וכלומר, ויאבק אינו לשון מאבק אלא לשון אבק, ומנין שאותו אבק
 16 עלה עד לכסא הכבוד, בתיב הקא בפרשת גיד הנשה 'בהאבוקו
 17 עמו', ובתיב התם (נחם א כ ה) 'ה' בסופה ובשערה דרבו ועין אבק
 18 רגליו', הרי שאותו אבק שהעלה יעקב במלחמתו עם המלאך הוא
 19 אבק רגלי הקדוש ברוך הוא.
 20 ואמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמו גיד הנשה, משום שנשה
 21 ו-קפצו ממקומו ועלה. וכן הוא אומר (ירמיה נא ל) 'נשתה גבורתם
 22 היו לנשים', כלומר, קפצה ו-נעתקה וסרה מהם גבורתם ונהיו
 23 חלשים כנשים.

24 ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, מאי דכתיב (ישעיה טו ז) 'דבר שלח [אדני]
 25 ביעקב ונפל בישראל', יש לדרוש את אותו הפסוק על המעשה
 26 שאירע במלחמת יעקב והמלאך, 'דבר שלח ביעקב', זה גיד הנשה,
 27 ששלח בגופו של יעקב, ונפל בישראל' היינו שפשט איסורו בכל
 28 ישראל.
 29 ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, מאי דכתיב בדברי יוסף לאשר על ביתו
 30 כשבאו בני יעקב אליו (בראשית מג טז) 'ומבטח מבח וקבן'. אמר לו יוסף,
 31 פרוץ להן בית השחיטה - פתח לפניהם את צואר הבהמה שיראו את
 32 מקום השחיטה שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל, ולא ירצו לאכול
 33 מסעודתי, 'וקבן' כלומר, מזל את גיד הנשה בפניהם. ודרשה זו
 34 במאן דאמר, גיד הנשה נאסר לגני נח, משום שלדעת הסובר
 35 שבסיני נאסר גיד הנשה על עם ישראל, לא התחייבו במצוה זו בני
 36 יעקב, ולמה נשמר יוסף מפניהם.
 37 כתיב (בראשית לב כח) 'וינתר יעקב לבדו', אמר רבי אלעזר, למה
 38 נשאר יעקב והרי כבר העביר את כל אשר לו מעבר לנהר, אלא
 39 שנשתתיר על - בשביל פכין קמנים שלא הספיק להעבירם, מכאן
 40 לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה לפי
 41 שאין פושטין ידיהו בגזל.
 42 כתיב, (שם) 'ויאבק איש עמו עד עלות השחר', אמר רבי יצחק,
 43 מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה, שהרי יעקב נשאר
 44 יחידי והזוק.
 45 רבי אבהו בר ברתנא אמר, אין הלימוד לכך מהמעשה שאירע ביעקב,
 46 אלא מהקא

